

Mihaela Koletnik

Pedagoška fakulteta v Mariboru

UDK 811.163.6'282.3(497.4 Črešnjevci)

Glasoslovna in oblikoslovna podoba govora v Črešnjevcih

O Razprava predstavlja glasoslovno in oblikoslovno podobo slovenskogoriškega črešnjevskega govora.

Črešnjevci so razloženo naselje z gručastim jedrom na stiku Radgonskega polja in Radgonsko-Kapelskih goric ob cesti Gornja Radgona-Spodnji Ivanjci. Kraj se prvič omenja l. 1385 z imenom *am Kersperg*. V naselju je precej prenovljenih in novih hiš. Na prisojnih pobočjih so obsežni vinogradi in sadovnjaki, ki so v lasti radgonskega kmetijskega kombinata, na ravnini so njive, proti vzhodu pa se širi nižinski mešani gozd Gaj. Čistih kmečkih družin danes skorajda ni več. Prebivalci so zaposleni v bližnji Gornji Radgoni, kjer so tudi popolna osnovna šola, pokopališče in cerkev, ki se prvič omenja l. 1182, v Radencih in Avstriji, v Črešnjevcih pa je obrat tovarne Mura iz Murske Sobote. V kraju so razvite storitvene dejavnosti. Tukaj je rojen jezikoslovec Peter Dajnko (1787-1873).

1 Glasoslovje

1.1 Naglas in kolikost

Črešnjevski govor spada k vzhodnim slovenskogoriškim govorom, širše pa k panonski narečni skupini. Ohranjeno je kolikostno nasprotje med starimi dolgimi cirkumflekturnimi in akutiranimi samoglasniki. Govor ne pozna tonemskega naglaševanja. Najstarejša naglasna pomika: *zlâto* → *zlatô*, *ôko* → *ôko* → *okô* in umik *dušâ* → *dúša* sta potekala tako kot v vseh slovenskih govorih. Izvršen je umik naglasa s končnega kratkega zloga na prednaglasni kratki samoglasnik: *ženâ* → *žèna*; *kosâ* → *kòsa*, ki se pa ni podaljšal: *žèna*, *kòsa*. Enako še: *maglà* → *mègla*, nato pa *'megla*.

Najmlajši so naglasni umiki tele vrste: (1) s cirkumflekturnega dolgega končnega, zlasti odprtega zloga: *č' re:iva*, *'lexkô*, *'lû:di*, *'o:učj*, *'o:uka*, *'sa:mô*, *'vüxa*; (2) s kratkega cirkumflekturnega zloga za zlog proti začetku besede, tudi na predpono ali predlog: *'âdvent*, *'bogât*, *'cepič*, *'nâpne*, *'osta*, *'poplat*, *p'rinas*, *p'rivas*, *'šürkj*, *'vi:skj*.

V tem govoru se kaže tudi težnja po posplošitvi naglasa na vse ali večino oblik iste besede: *'jemala*, *k'le:čalj*, *'lugalj*, *'nesmô* (vel.), *'nosla*, *pô'kopala*, *pô'süšla*, *p'rosla*, *z' molila*.

1.2 Samoglasniški sestav

Samoglasniški sestav črešnjevskega govora vsebuje dolge naglašene, kratke naglašene in nenaglašene samoglasnike.

1.2.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

Sistem dolgih naglašanih samoglasnikov sestavljajo monoftongi in diftongi:

i:	ü:	u:
e:	o:	ɔ:
e:ĩ	o:ũ	+ɾ
	a:	

1.2.1.1 Izvor

- i ← cfl. *i* (če 'li:jank, 'i:nda, kɔ'si:ja, lɔ'vi:ja, mɔ'ti:jance), prevzete besede in imena ('ci:mprane, na'ri:bala, št'ri:xala, 'ti:nta, 'vi:rt; 'Ci:fra, 'Li:ska, 'Mi:lan, Pɔ'li:ce, Z' bi:gɔfci);
- ü: ← cfl. *u* ('čü:jen, d'rü:gj, gɔs'tü:vaje, pla'čü:vlen, 'vü:zda), tuji *u* ('fü:latj, g'rü:ntar, 'pü:ngnat, š'tü:nfe, ž'nü:rce);
- u: ← cfl. *ı* ('vu:k, 'du:k), prevzete in knjižne besede ('cu:kratj, 'ču:nta, 'nu:dlp'rɛ:t, 'u:ržɔxi; dɔ'pu:st, ɔ'bu:pana, 'žu:pnik), pred drugotnim *j* ('xu:jda, 'mu:jca);
- e: ← cfl. *ə* ('de:n, 'le:n, 've:s, z 'me:nɔ), cfl. *e* (de'se:t, i'me; 'je:tra, p'le:satj), cfl. *e* ('me:t, je'se:n, 'pe:č, sɟ'ce; ve'čɛ:r), manjši del *ə*- in *è*- ('pe:sj, 'se:je; t're:tj), pred zvočniki *j*, *j* in *r* ('se:janca, 've:jatj; ɔ'žɛ:jena, živ'le:je; 'mɛ:ra, 'vɛ:ra), v prevzetih in knjižnih besedah ('e:jmpar, ka'fe; p'le:x, p're:mzatj; e'le:ktrika, ma'le:nkɔst, pɔ'fe:sɔr, tab'le:te);
- ɔ: ← pred zvočnikom *l* in *j* ('bɔ:lnica, 'pɔ:l; 'bɔ:jša, 'xɔ:jka, pet 'rɔ:ljon, p'rɔ:jnik; 'fɔ:lga, ɔ'fnajɔ, p'rɔ:ba, š'vɔ:ger), v knjižnih besedah in imenih (ne'rɔ:dno, pɔ'lo:žnice, v'zɔ:rec; 'Jɔ:na, 'Kɔ:per, Val'dɔ:ltra);
- e:ĩ ← cfl. *ě* (be'se:jda, 'ce:ile, k'le:it, 'me:išatj, p're:ikta, s'ne:ik, z'me:is);
- o:ũ ← cfl. *o* ('bo:ũgj, 'no:uč, si'ro:ũta, š'o:ũla, 'vo:ũs), cfl. *o* ('go:ũbec, 'go:ũs, k'lo:ũp, 'so:ũsit, s'p'o:ũka), v prevzetih besedah ('fo:ũtraš, pla'fo:ũn, š'o:ũstar, 'zo:ũs), po mlajšem naglasnem umiku naglašeni (o'ũka, 'o:ũčj, 'o:ũtava);
- a: ← cfl. *a* (b'ra:tva, d'va; 'ma:žen, ɔb'ra:jde, v'ra:štva), v prevzetih besedah in imenih ('ca:jt, 'ka:xɛ, 'ma:jstrj, 'va:na, 'ža:jfa; 'A:ũstrija, 'Ta:mara);
- ɾ ← cfl. *ř* ('čřf, 'křf, 'mřzle, ɔt'přja, s'třja, 'zřje).

1.2.2 Kratki naglašeni samoglasniki

Sistem kratkih naglašanih samoglasnikov sestavljajo monoftongi:

i	ü	u
e	ɔ	
e		+ɾ
	ä	

1.2.2.1 Izvor

- i ← akut. *i* (gɔ'rice, kɔ'silj, pɔ'silj, sk'liškɔ, tɔ'pine), kratki *i* ('bik, 'miš, 'nič, 'rit, 'sir), tuji *i* ('gifne, k'lingica, re'ziratj, š'vican, ž'nidar), po mlajšem naglasnem umiku naglašeni *i* (p'rinas, p'rivas), redko *e* pred *r* ('ci:rkef);
- ü ← st. akut. *u* ('kixatj, ɔ 'lupc, 'puklavj, 'vüna, zas'lüžj), kratki *u* ('jük, k 'rux, 'küp, 'tü, 'vün), tuji *u* (g 'rünt, 'xüta, 'jüžna, pɔ'nüca, 'žüpa);
- u ← st. akut. in kratki *ı* ('buxa, 'duga, 'vuna, 'žuna; 'pux, 'punj), samoglasnik *o* pred zvočnikom *j* in *n* ('kuj; 'kunec, 'un, 'una, s 'kun), v prevzetih in knjižnih besedah ('buča, 'ruta, v'nuke; 'dux, 'pucalɔ, 'puter);
- e ← st. akut. *ě* (b'reza, 'dɛlɔ, 'letɔs, 'rezatj, si'detj, st'rexa, že'lezo, ži'vetj), v prevzetih besedah ('ketna, 'leder);

- o ← st. akut. o (*'doga, 'goba, 'koča, 'toča*), n. akut. o (*'čota, k'rop, 'moker, 'moj, 'nosin*), umično naglašeni o (*'božič, 'dobra, 'kosec, 'mogla, 'ogen*), samoglasnik o pred r in l (*'borofca, 'kor, 'orgle; 'bol, 'bole*), po mlajšem naglasnem umiku naglašeni o (*'bogāt, 'mozol, 'ogon, 'poplat*), v prevzetih besedah (*k'nof, 'korp, 'mošt, 'orbežl*);
- e ← st. akut. in kratki e (*'detelca, pok'lekgtj, p'restj, s'reča; 'zet*), n. akut. e (*k 'met, 'melen, 'pelan, 'reka, 'seden, 'zelje, 'ženska*), sekundarno naglašeni e (*'metla, 'nesen, 'retkva, s'pekla, 'zemla*), kratki, n. akut. in umično naglašeni ə (*'deš, 'pes, 'teš; f'sexne, 'genen, 'lexkj, 'meša, 'zemen; 'čeber, 'megla, 'pekel, 'tema*), samoglasnik e v položaju pred zvočnikom r in l (*f 'čera, šo 'ferj; 'mela, 'melnata, ve'selje*), jat v položaju pred n in m (*x'ren, ko'leno, po'leno, slo'vensko; b'remen, nemško, 'semen*), prevzeti e (*c'vek, 'fertik, p'reša, 'remen*), po mlajšem naglasnem umiku naglašeni e (*'pera, p'reveč, 'rešeta, v'reteno*);
- ā ← st. akut. a (*b'rāda, g'lāva, m'lāda, 'pāla, 'rāsten, v'rāčlj; b'rāt, g'rāx, p'rāf, 'tān, 'zāj*), v prevzetih besedah in imenih (*g'lāš, xāmer, koš'tātj, 'lādļ, s'pāra; G'rāc, 'Rādenci, 'Rādgonā*), po mlajšem naglasnem umiku naglašeni a (*'ādent*);
- ɣ ← akut. ɣ (*'dɣva, 'kɣmilj, 'mɣkefca, o't'pɣla, 'ɣmastiɣ, 'vɣčtj*).

1.2.3 Nenaglašeni samoglasniki so i, u, e¹, o, a² in ɣ.

1.2.3.1 Izvor

- Prednaglasni i ← i (*ti'ši, zi'dār, živ'le:je*, prednaglasni u (*ki'püvlejo, li'či*: (rod. ed.), *pis'timō, pos'i'sitj*), večji del prednaglasnih ě (*ci'din, li'vāk, ris'nica, smi'jātj*);
- Ponaglasni i³ ← i (*xođj, 'xođin, na 'mizj*), ponaglasni u (*'kožix, 'pa:zdixe*), ponaglasni ě (*č'lovik, 'obit, 'so:usit, 'veditj, 'viditj, 'visila*); pojavlja se kot obrazilo pri prislovih (*p'recĭ, p're:idi, 'vāčĭ*), je pa tudi pogost morfonem za označevanje spola, sklona in števila (*'bākĭ, 'kūjĭ; k 'māterĭ, k 'si:nĭ; f 'kočlĭ, na 'ro:uĭkĭ, pri 'očĭ; d've:i k'rāvĭ*);
- Ponaglasni u ← samoglasniški ɥ (*'jābuke*), v prevzetih besedah (*'xa:ntux*); predpona u- v vzglasju se pred nezvenečim nezvočnikom izgovarja kot [f]: *fk'rāla, f'reknen, f'to:upla*);
- Prednaglasni e ← etimološki e (*be'se:ida, le'ti, ne'bo:u, ve'se:la*), del prednaglasnih ě (*dre'vo:u, le'sa:; se'no:u /si'no:u, tes'to:u /tis'to:u*), prednaglasni e (*kle'či:, me'so:u, žre'be:*);
- Ponaglasni e ← etimološki e (*'nesen, 'nesemo, 'peče, 'teče*), ponaglasni e (*'ja:strep, 'pāmet, 'semen, 'tele*), ə v priponah -ec in -ek (*x'lāpec, 'kosec, 'kunec; ko'lāček, 'pe:isek, 'pe:tek, 'vo:usek*);
- Prednaglasni o ← o (*go'lo:up, xo'dilj, pɣ'o'so:u*), prednaglasni o (*klō'pi:, mo'ža:, zōb'je:*), prednaglasni u (*dro'žina, o'či:telca, perot'nina, ro'meno*);
- Ponaglasni o ← o (*'mešto, 'tixō*), ponaglasni o (*'lipo, 'mizo, 'želot*), v prevzetih besedah (*'fa:rof, 'fū:rtōx, 'u:ržoxj*);
- Prednaglasni a ← a (*ka'mu:ra, las'je:, mrav'li:jak, sa'ni:*);
- Ponaglasni a ← a (*'delati, g'lāva, 'jāgoda, 'ža:gati*), skupine *-iļ, *-ēļ, *-aļ, *-āļ (*'gena, 'gor z'būda, d'regna, zg'rāba; 'veda, 'vida, 'tərpa; 'coj z'deva, 'me:iša, 'vün s'puca, 'ža:ga, 'moga, 'nesa, 'reka, s'peka*); pojavlja se kot obrazilo pri prislovih (*'dōla, 'negda, p're:ikta, 'vūna*), je pa tudi pogost morfonem za označevanje spola, sklona in števila (*'teta,*

¹ Nenaglašeni e je lahko ozek samo v breznaglasnicah: *če, že*.

² Nenaglašeni a je lahko zaokrožen samo v breznaglasnicah: *dā, kā*.

³ Izglasni i se izgovarja manj napeto, nekoliko niže od naglašene *i*.

žába; bres čexa, mę:da; h k'rávan, k 'sestran; pri 'oknax, pri 'kürax; z 'bü:rklamj, z 'metlamj; d'va: 'čexa).

Nenaglašeni samoglasniški *r* je iz *r* : *dř* žätj, *gr*'mi, *kř*'vi, *sř*'ce, 'ta:br, *tr*'petj; na začetku besede razpade v *a* + *r*: *ar*'deče, *ar*'jave, *ar*ja'vice, je pa tudi rezultat modernega samoglasniškega upada: *pr*'nesla, *prp*'rávla; *pr* 'jüznj, *pr* 'šumj.

V črešnjevskem govoru je tudi nekaj pojavov modernega samoglasniškega upada. Do onemitev nenaglašeni samoglasnikov, zlasti *i*: *b*'lo:u, 'xodla, 'ka:lance, *m*'látlj, *nap*'ráftj, *o*'beštj, š'tálce, *ě*: 've:jdla, 'vedlj, 'vidla in *a*, prihaja le v zvezi z zvočniki; pri tem lahko nastaneta tudi zlogotvorna *l*: 'kápľca, 'mřzľca; 'de:kľ, 'mántlj, 'orbezľ in *u*: 'kipřtj, 'mizřca, *s*'veřřca, *z*'digľlj. Drug upad je redke: 'ma:, 'melj; 'kák, 'iák.

1.3 Soglasniški sestav obsega zvočnike *l, r, m, n, j, ĵ, v* (z variantama *f* in *u*) ter nezvočnike *p, t, k, s, š, b, d, g, z, ž, č, f, c, x*.

Praslovanski *l*, srednji *l* in *l'* so sovpadli v srednji *l*. *L'* je ohranjen samo v besedah 'olje in 'zelje.⁴ V *l* je prešel tudi *l'* pred soglasnikom; -*l* se v naglašnem zlogu izgovarja kot -*u*/-*ja*: 'ba:u, *o*'ra:u, *smi*'ja:u; *c*'ve:ja, 'gor *o*'bü:ja, *ka*'di:ja, 'mřja, 'ze:ja, sicer pa kot -*a*: 'gena, 'xoda, 'na:jša, *p*'řosa, 'reza, 'veda, 'ža:ga. *R* je kot v knjižnem jeziku. *R'* v pregibanju izgubi palatalni element: *xek*'ta:ra, *křom*'pi:ra, *me*'sára, *pa*'pi:ra. Skupini čřě- in žřě- sta ohranjeni: č 're:řřja, žře'be:; disimilacija *r-r* > *n-r*: 'ma:ntrala. Končni -*m* prehaja v -*n*: 'bákřon (daj. mn.), *gu*'čin, 'ma:n, 'nesen, 'sestran (daj. mn.), *s* 'kujřon; *m-n* > *m-l*: 'gümla; analogični *n*: *b*'remen, 'semen; rinezem: 'me:řsenc. *N'* je izgubil palatalnost in dal *n*: 'gomi, 'küxna, 'lü:kna, *s*'vinskj, 'za:dna, v položaju med dvema samoglasnikoma pa je izgubil nezvočnost in se razvil v nosnjeni drsnik *j*: *b*'lájje, 'küxaje, *li*'pi:je, 'ro:umaje, 'žegnaje; *raba j* na začetku besede je nedosledna: 'je:nj/ 'nje:nj, 'jival/ 'njiva. V je [v]: *c* 'vek, *f*si'pávlén, *gl*'vina, *ne*'vesta, *o*'dávalj, *po*řov'ják, *s*'po:uřvet, *v*'ráčľj, le pred nezvenečim nezvočnikom in na koncu besede je *f*: *f*'čásik, *f*sexne, 'ilofca, 'mřkeřca; *f* 'kát, *f*so'bořo; 'ce:řf, 'čřf, *p*'rářf, *zd*'rářf. V vzglasju besede lahko onemi: *z*'digřtj, 'zemen, nastopa pa tudi kot proteza: 'vo:uřsko, 'viü:řec, 'viü:řzda. Dvoglasniški -*u* < *l* ostaja v skupini -*ál*: 'ba:u, ž'ga:u, redkeje zastopa /v/: 'A:uřtrija, 'a:uřo, *xid*'ra:uřľčna. *J* se pojavlja tudi kot novonastali prehodni glas: 'xu:řdo, 'mu:jca, 'na:jšľj, *p*'la:jnke, š't'ra:jnge. *P, t, k, b, d, g* in *x* so dobro ohranjeni. Nezvočniki in se razvil v knjižnem jeziku. Primarna *dl* > *l*: 'šilo, 'vilce. Disimilacija primarnih *tl* — *dl* > *l*: *c*'vela, *fk*'rála, *f*'selo, 'jelo, *p*'rela. V soglasniškem sklopu *t* zaradi lažjega izgovora lahko onemi: 'křsni, 'lü:řna, *m*'lácj; *ts* > *s*: 'lü:čkj; *tl* — *dl* > *kl* — *gl*: *k*'láčťj, 'kučen, *g* 'le:jiva; *dn* > *gn*: *g*'nes. *X* se pojavlja tudi kot protetični glas: *xaj*'dinskj, *xer*'bija. *Z, ž* > *s, š* pred nezvenečimi nezvočniki in na koncu besede. Šč > š: 'i:řen, 'lüšit, 'püšalj, 'ti:řalo; *sk-* > *šk-*: š'korja. *Z* pred *j* < *n* > *ž*: ž 'jin, ž 'jo:u; iz po upadu *i* > *s* (ob nezvenečih samoglasnikih): *s* 'koče, *s* 'štále. *F* je nezveneči par zvočnika *v* (glej zgoraj); v starejših in mlajših prevzetih besedah: 'fa:jn, 'fa:řof, 'fo:uřralj, 'fü:latj, *ka*'fe:, 'ša:uřla, š'tü:nfe, 'ža:jfa.

2 Oblikoslovje

2.1 Samostalniška beseda

2.1.1 Samostalnik

V ed. so ohranjeni vsi trije spoli. Ž. obliko imajo nekateri sam. s. sp. ('čela, č 're:řva, *d* 'řeta, 'jábuka, 'reřeta), v mn. pa sam. s. sp. postanejo ali ž. ali m. sp. Moškospolski so v dv. sam. s. sp., ki osnovo podaljšujejo s -*t*.

⁴ V besedah *olje* in *zelje* je fonem /l/ sekundarnega izvora. V večini slovenskih narečij se je razvijal enako kot prvotni *l'*. Ohranila so ga le redka narečja, med njimi tudi slovenskogoriško. Prim. tudi F. Ramovš (1924). HG II, Konzonantizem. Ljubljana, 69.

2.1.1.1 Moške sklanjatve

Sam. 1. m. sklanjatve se sklanjajo po naslednjem naglasno nepremičnem naglasnem tipu: *b 'rât-ø -a -î -a -î -øn; -î -of -øn -e -ix -î; -a -of -øma -a -ix -øma*. Po nepremičnem naglasnem tipu se sklanjajo tudi samostalniki knjižnega končniškega naglasnega tipa: *'deš 'deža, 'pekel 'pekla*, medtem ko sta premični: *'božič bō'žiča, č'lovik člō'veka, 'jezik je'zika* in mešani:⁵ *'bo:uk bō'ga; 'le:is le'sa:li'sa; 'mo:uš mō'ža*; naglasni tip dobro ohranjena. Samostalniki, ki se končujejo na *-r*, osnove ne podaljšujejo: *'dōktora, me'sāra, pa'pī:ra*. Govor ne pozna podaljševanja osnove *-ov* v mn. in dv.: *c've:it, c've:itî, c've:itā; 'zi:t, 'zi:dî, 'zi:da* ter končnice *-u* v rod. ed.: *'le:da, 'mo:ūsta, 'si:na*. V im. mn. je poleg *-î* tudi *-je*: *b 'râtî/b'râtje, gō'lo:ūbî, las'je; lid'je; 'so:ūsidî, 'zo:ūbij/zōb'je*. Samostalniki 2. m. sklanjatve se sklanjajo po vzorcu, veljavnem za prvo žensko sklanjatev: *'ōč-a -e -î -o -î -oj*. *Nepregibnih* moških samostalnikov v črešnjevskem govoru ni najti, samostalniki 4. sklanjatve pa se sklanjajo po pridevniški sklanjati tipa *ti m'lād -î -ega*.

2.1.1.2 Ženske sklanjatve

Sam. 1. ž. sklanjatve se sklanjajo po naslednjem naglasno nepremičnem naglasnem tipu: *'mu:jc -a -e -î -o -î -oj; -e -ø -an -e -ax -amî; -î -ø -øma -î -ax -øma*. Končnice niso doživele velikih sprememb, saj je odstopanje od knjižne norme le v or. ed. ter daj. in or. dv. Tako se sklanjajo tudi: *'megla 'meGLE, 'tema 'teme* in samostalniki tipa *'ro:ūka 'ro:ūke, 'vōda 'vōde*.⁶ Samostalniki ž. sp. na *-ev* so v im. in tož. ed. ohranjeni: *'ci:rkef, mla 'ti:tef, mō 'li:tef* ali pa že imajo obliko *b'reskva, b'ri:tva, 'retkva*. Sklanjatveni vzorec 2. ž. sklanjatve: *'mi:š -ø -î -î -ø -î -jōj; -î -î -in -î -ix -mî; -î -î -øma -î -ix -øma*. Mešani naglasni tip je dobro ohranjen: *'pe:č pe'či; 'pečî 'pe:č 'pečî peč'jō:ū; pe'či: pe'či: pe'če:in pe'či: pe'če:ix peč'mi:; pe'či: pe'či: pe'čema pe'či: pe'če:ix pe'čema*. Tako še: *k'le:it kle'ti; k'lo:ūp klo'pi; 'lū:č li'či; 'mo:ūč mō'či; 'no:ūč nō'či; 're:jč ri'či; 'vū:š vi'ši*. Samostalnik *kri* ima sklanjatev *'křf kř'vi: 'křvj 'křf 'křvj křv'jō:ū*. Samostalnikov 3. ž. sklanjatve, ki se pregibajo z ničtimi končnicami, npr. *'Ka:rmēn*, je malo, 4. ž. sklanjatev posamostaljenih pridevnikov pa je enaka ženski prid. sklanjati.

2.1.1.3 Srednje sklanjatve

Samostalniki s. spola lahko ohranjajo svoj spol in sklanjatev le v ednini, saj se v dvojini in množini femininizirajo ali maskulinizirajo. Pri neštevnih je srednji spol ohranjen: *grab'lāje, 'kūxaje, 'li:stje, m'le:īko, 'ōlje, 'su:nce, še'ti:je, že'ležō*. Sklanjatveni vzorec: *'let -o⁷ -a -î -o -î -øn; 'le:it -a⁸ -ø -an -e -ax -amî; 'let -î -mn. -øma -î -mn. -øma*. Premični naglasni tip je ohranjen pri samostalnikih, ki svojo osnovo podaljšujejo s *-i*. Ti sam. so s. spola le v ed., v mn. in dv. pa so moškospolski: *'tele-ø telet-a -î -ø -î -øn; te'let -î -of -øn -e -ix -î te'let-a -of -øma -a -ix -øma*; enako tudi *žre'be; žre'beta*. Mešani naglasni tip je dobro ohranjen: *bla'go:ū bla'ga; me'so:ū me'sa; ne'bo:ū ne'ba; prō'so:ū prō'sa; tis'to:ū tis'ta*. Sam., ki osnovo podaljšujejo z *-n*, v ed. svoj spol ohranjajo: *'dōbro 'sēmen, 'teško b'remen*, v mn. in dv. pa so ženskospolski: *'le:ipe i'mē:na, 'le:ipî i'mē:nî; 'teške bre'mēna*; podaljševanja osnove *s -s* ni, saj se ti sam. femininizirajo že v ednini: *č're:iv-a -e -î -o -î -oj; -e -ø -an -e -ax -amî; -î -ø -øma -î -ax -øma*; enako še: *'o:ūka 'o:ūke, 'pera 'pere, 'vūxa 'vūxe*. Množinski sam s. spola so prešli med ženske samostalnice: *'kūreče 'přsa, s'vi:nške 'je:tra, s'vi:nške pl'ū:ča, 'tote 'dřva*. Med ničto sklonljive samostalnice s. sp. se štejeta *'ještî 'hrana* in *'pitî 'pijača*. Tretja sklanjatev posamostaljenih pridevnikov je enaka pridevniški sklanjati.

⁵ Nekateri sam. mešanega naglasnega tipa se že lahko sklanjajo tudi po nepremičnem naglasnem tipu: *b're:ik b're:iga, 'no:ūš 'no:ūsa/nō'sa; 'zo:ūp 'zo:ūba/zō'ba*.

⁶ Mešani naglasni tip je izjemoma lahko tudi ohranjen: *g'lāva g'lāve/gla've; 'křsa 'křse/kř'se*.

⁷ Sam. *leto* ima v ed. in dv. odraz staroakutiranega, v mn. pa cirkumfektiranega jata.

⁸ Samostalnik se v im. mn. ujema s pridevnikom ž. spola: *'tote 'duge/f se 'le:itā*. Tako še: *po'fa:rbane 'ja:jca, 'tākše i'mē:na, 'tāke zdra 'vi:la* itd.

2.1.2 Samostalniški zaimki

Osební zaimki poznajo naslednjo sklanjatev naglasnih in naslonskih oblik:

'jãs/ 'jã, 'mene me, 'menj mi, 'mene me (za 'mɛ:), p'rimenj, z 'mɛ:noj;

'mi:/ 'me:j, 'nãs nas, 'nãn nan, 'nãs nas (za 'nãs), p'rinãs, z 'nãmj;

'mi:ja/ 'mi:jad'va:/ 'me:j, / 'me:jini d've:j, 'na:jj najj, 'na:ma nama, 'na:jj najj (za 'na:jj), pri 'na:ma, z 'na:ma;

'ti:, 'tebe te, 'tebj ti, 'tebe te (za 'tɛ:), p'ritebj, s 'tɛ:boj;

'vi:/ 've:j, 'vãs vas, 'vãn van, 'vãs vas (za 'vãs), p'rivãs, z 'vãmj;

'vi:ja/ 'vi:jad'va:/ 've:j/ 've:jid've:j, 'va:jj vajj, 'va:ma vama, 'va:jj vajj (za 'va:jj), pri 'va:jj, z 'va:ma;

'un, 'jega ga, 'jemj jen, 'jega ga (za 'jega), p'rjen, ž jin; 'una, 'je:j je, 'je:j j, 'jo:u jo (za 'jo:u), pri 'je:j, ž 'jo:u;

'ovj/ 'ove, 'ovix jix, 'ovin jin, 'ove je (za 'ove), pri 'ovix, z 'ovimj;

'ovjd'va:/ 'jiva/ 'jedva, 'jiva/ 'jedva, 'jima, 'jiva/ 'jedva, pri 'jima, ž 'jima.

V mest. ed. in mn. se naglas umakne na predlog *pri*. Tožilniška navezna oblika v zvezi s predlogi lahko ohrani naglas: za 'mɛ:, za 'tɛ:, za 'jo:u. Povratni osebni zaimek ima naslednjo sklanjatev: 'sebe se, 'sebj si, 'sebe se, pri 'sebj, s 'sɛ:boj.

Vprašalna zaimka g'do:u/ 'kɛ:rj/ 'kɛ:r in 'kãj/ 'kã opravljata tudi vlogo oziralnih zaimkov. Poljubnostna zaimka sta 'kɛ:rj 'kdo' in 'kãj, nedoločna pa 'neše 'nekdo' in 'neke 'nekaj'. Nikalni zaimki so 'niše, 'nič, nɔ'beden, celostna sta f'sa:kj, f'se, drugostna pa d'rü:gi, d'rü:go.

2.2 Pridevniška beseda

2.2.1 Pridevnik

Pri pridevniku prevladuje določna oblika tudi za nedoločnost. Sklanja se kot v knjižnem jeziku: 'lexk -j -ega -en -ega/-j -en -in; -j -ix -in -e -ix -imj; -a -ix -ima -a -ix -ima. Za srednji spol je posebna oblika le v im. in tož. ed., druge končnice so enake kot v m. sklanjatvi. Sklonske končnice za vse tri spole sovpadajo tudi v dv. in mn., le v im. mn. in im. ter tož. dv. se sklanjatev pridevnikov ž. sp. razlikuje od sklanjatve pridevnikov m. in s. sp.

V črešnjevskem govoru prevladuje stopnjevanje z »bolj«: 'bo:uga 'bɔle/ 'bol 'bo:uga 'nãj' bɔle/ 'bɔl 'bo:uga, 'be:ila 'bɔle 'be:ila 'nãj' bɔle 'be:ila; obrazilo -ši je redkejša: 'le:ipa 'le:ipša 'nãj' le:ipša.

2.2.2 Pridevniški zaimki

Svojiilni zaimki 'mɔj, 'moja, 'mojo, t'voj, t'voja, t'vojo, 'jegof/ 'je:nj, 'nãš, 'vãš, 'jixof ter povratni svojiilni zaimek s'voj, s'voja, s'vojo se sklanjajo po pridevniški sklanjatvi. Druge oblike so še: od 'na:jd'va: 'najin, od 'va:jd'va: 'vajin, od 'jedva 'njun.

Kazalni vrstni zaimki so 'tojtj -a -o, 'ti:stj -a -o, 'ovj -a -o, kazalni kakovostni pa 'tãkj/ 'tãkšj -a -o. Kazalni količinski zaimek ni znan, pač pa poznajo količinski prislov 'tɛ:jko. Vprašalna zaimka, ki lahko opravljata tudi vlogo oziralnih zaimkov, sta 'kɛ:rj -a -o in 'kãkšj -a -o. Poljubnostni in oziralnopoljubnostni zaimki so po obliki enaki vprašalnim zaimkom, nedoločni zaimek je 'nekšj -a -o, nikalni 'nikšj -a -o, drugostni d'rü:gi -a -o, celostna pa sta f'sa:kj -a -o in 'ce:ilj -a -o.

2.2.3 Števniki

Glavni števniki: 'eden 'ena 'eno; d'va:/ d've:j, d've:ix, d'vema, d'va:/ d've:j, d'vema, d'vema; tri/ 'je:/ t'ri:, t're:ix, t're:jn, t'ri:, t're:ix, t're:jm; š'tirj/ š'tirj, 'pɛ:t, 'šɛ:st, 'seden, 'osen, de've:t, de'sɛ:t, d'va:jstj, t'ri:ɛstj, š'tirdeset, 'pɛ:deset, s'to:u, 'ti:soč/ 'ta:užt. Sklanjatev glavnih števnikov ima pridevniške končnice.

Vrstilni števnik: *ti 'prvi -a -o, ti d'rü:gi -a -o, t 're:tj, š'trtj, 'pe:tj, d'va:jstj, s'to:utj*. Ločilni in množilni števnik so redki. Samomnožinski samostalniki se štejejo z glavnimi števnik: *'ene d'veri*.

2.3 Glagol

Glagol ni doživel velikih sprememb. S knjižnim jezikom se razhaja v predpretekliku, ki se ne uporablja. Deležij na *-č, -aje, -e* in *-ši* v črešnjevskem govoru ni. Deležnik stanja na *-l* in deležnik na *-ši* nista znana, deležnik na *-č* pa je redek.

Spregatev glagola se od knjižne razlikuje le v 1. os. dv.: *'nosin -š -ø; -ma -ta -ta; -mo -te -jo*. Enako se spregajo: *spj/sen; 'dän, 'je:in, 've:in*.

Pregled glagolov po glagolskih vrstah. I. vrsta: *'nestj, 'nesen; 'nesj, 'neste; 'nesa, 'nesla -lo, 'neslj -le -lj, 'nesla -le -la; o'd'nešenø; 'rästj, 'râsen; 'râsj, 'râste; 'râsa, 'râsla -lo, 'râslj -le -lj, 'râsla -le -la*. — *Fk'râstj, fk'ra:dnen; fk'râdnj, fk'râdnite; fk'râdna/fk'rânu, fk'râla -lo, fk'râlj -le -lj, fk'râla -le -la; c'vestj, c'veten; c'vetj, c'veste; c've:ja, c'vela -lo; c'velj -le -lj, c'vela -le -la*. — *S'küptj, s'kübin; s'kübj, s'küpte; s'küba, s'kübla -lo, s'küblj -le -lj, s'kübla -le -la; pos'küblena; 'ze:pstj, 'ze:be; 'ze:blo*. — *'Pečtj, 'pečen; 'pečj, 'pečte; 'peka, 'pekla -lo, 'peklj -le -lj, 'pekla -le -la; s'pečeno; 'vřčtj, 'vřčen; 'vřzj, 'vřčte; 'vřga, 'vřgla -lo, 'vřglj -le -lj, 'vřgla -le -la; 'vřženø*. — *'Nâpřtj, 'nâpřen; 'nâpnj, 'nâpřte; na'pe:ja, na'pe:la -lo, na'pe:lj -le -lj, na'pe:la -le -la; 'nâpřena; 'zetj 'zemen; 'zemj, 'zemte; 'ze:ja, 'ze:la -lo, 'ze:lj -le -lj, 'ze:la -le -la*. — *M'leřtj, 'melen; 'dol za'melj, 'dol za'melite; m'leja, m'le:ila, m'lelo, m'lelj -le -lj, m'lela -le -la; zam'leta; o'tp're:itj, o'tperen; o'tperj, o'tperte; o'tpřja, o'tpřla -lo, o'tpřlj -le -lj, o'tpřla -le -la; o'tp're:ite*. — *'Doj zü:tj, 'doj zü:jen; 'doj se zü:j, 'doj se zü:jte; 'doj zü:ja, 'doj zü:la -lo, 'doj zü:lj -le -lj, 'doj zü:la -le -la; 'doj zü:ta; 'pitj, 'pijen; 'pi:j, 'pijite; 'pi:ja, 'pi:la -lo, 'pi:lj -le -lj, 'pi:la -le -la*. II. vrsta: *f 'sexřtj, f 'sexnen; f 'sexnj, f 'sexřte; f 'sexna, f 'sexnila -lo, f 'sexnilj -le -lj, f 'sexnila -le -la; pre'mekřtj, pre'meknen; pre'meknj, pre'meknite; pre'mekna, pre'meknila -lo, pre'meknilj -le -lj, pre'meknila -le -la; pre'mekřeno*. III. vrsta: *tř'petj, tř'pin; 'třpj, 'třpije; 'třpa, tř'pe:ila, tř'pelo, tř'pelj -le -lj, tř'pela -le -la; ži'vetj, ži'vi:n; ži:vj, ži:fte; ži've:ja, ži've:ila, ži'velo, ži'velj -le -lj, ži'vela -le -la*. IV. vrsta: *'küřtj, 'küřin; 'küřj, 'küřte; 'küra, 'küřla -lo, 'küřlj -le -lj, 'küřla -le -la; za'küřeno; 'lüřitj, 'lüřin; 'lüřj, 'lüřte; 'lüša, 'lüřla -lo, 'lüřlj -le -lj, 'lüřla -le -la; z'lüřenø*. V. vrsta: 1. razred: *'delatj, 'delan; 'dele, 'delete; 'dela, 'delala -lo, 'delalj -le -lj, 'delala -le -la; 'ka:lataj, 'ka:lan; 'ka:le, 'ka:lete; 'ka:la, 'ka:lala -lo, 'ka:lalj -le -lj, 'ka:lala -le -la; na'ka:lanø*. 2. razred: *p'le:satj, p'le:šen; p'le:řj, p'le:řite; p'le:sa, p'le:sala -lo, p'le:salj -le -lj, p'le:sala -le -la; 'sükatj, 'süčen; 'süčj, 'süčte; 'süka, 'sükala -lo, 'sükalj -le -lj, 'sükala -le -la*. 3. razred: *'se:jatj, 'se:jan; 'se:je, 'se:jete; 'se:ja, 'se:jala -lo, 'se:jalj -le -lj, 'se:jala -le -la; po'se:jana; 've:jatj, 've:jan; 've:je, 've:jete; 've:ja, 've:jala -lo, 've:jalj -le -lj, 've:jala -le -la; z've:janø*. VI. vrsta: *ki'pü:vati, ki'pü:vlen; ki'pü:vlj, ki'pü:vlite; ki'pü:va, ki'pü:vala -lo, ki'pü:valj -le -lj, ki'pü:vala -le -la; pla'čü:vati, pla'čü:vlen; pla'čü:vlj, pla'čü:vlite; pla'čü:va, pla'čü:vala -lo, pla'čü:valj -le -lj, pla'čü:vala -le -la*.

Glagolom s korenem na *-č* se dodaja nedoločniško obrazilo *-ti: 'gor ob'le:ičtj, 'pečtj, 'vřčtj*. V velelniku se posplošuje edninska osnova: *'nesj, 'nesma; 'nosj, 'nosma*; glagoli s korenem na *-k, -g: 'pečj, 'vřčte; iti: 'idj, g're:mø, 'üe, g're:ma, 'ita; videti: pog'lednj; najti: po'i:řj*. Pogosta je tvorba ponavljalnih glagolov tipa *'dâvlen, ki'pü:vlen, 'le:ičen, s'tâplen, 'ši:vlen*. Oblika zanikanega glagola *biti* v sedanjiku razpada v *spj/sen 'ne:i: ... spj še 'leřos 'ne:i b'lâ 'tân; ... sen 'ne:i 'râda v 'meřtj*. V dv. in mn. obliki deležnika na *-l* za s. sp. se je posplošila moška oblika, dvojninska oblika deležnika na *-l* za ž. sp. pa je enaka množinski obliki.

2.4 Prislov

Prostorski: *b'lü:žj, 'dol/ 'doj, 'dolta, do'ma:, do'mo:u, 'gor, 'gora, 'gorta, na'zâj, 'nigj, 'nor, 'nořij, o'ko:ulj, ok'ro:uk, po šumi, 'po:ulek, p're:idj, p're:ikta, s'por, s'po:ut, 'tân, 'tânta, 'ü, z'vüna*.

Časovni: *f'ča:sj 'takoj, f'časi:k, f'čera, g'dâ, g'nes, 'i:nda, 'leřos, met 'tednon, 'negda, 'ni:gdar, ob 'vü:řj, po'leřj, po'nočj, p're:ja, s'ko:us, s'no:učj, ta'ko:j, ve'čej, 'vütroma, 'zâj*.

Vzročni: *za'to:u*.

Lastnostni: 'bo:u_go, 'd_ostak'rāt, 'enk_rat, 'fa:j_n, 'fe:jst, f'kūp, 'xi:tr_o, 'kāk, 'ke:jko, 'lep_o, 'māl_o, 'nāčj/
'nāčik, 'nekak, p_o 'nāšen, p_o 'čās_j, p_o 'do:u_č, p'rāf, 'ro:u_čno, 'uāk, 'teško, 'te:jko, 'vāčj, za'dosta, z'lo:u.

Stopnjujejo se opisno ali z obrazili: 'm_rzlo, 'b_ol/ 'b_ole 'm_rzlo, 'nāj'b_ol/ 'b_ole 'm_rzlo; 'xi:tr_o, xi're:je,
'nājxi're:je.

Nemški vpliv: 'c_oj p_rle'te:ila, 'd_oj p_ok'lāčj, 'd_oj s'lāčit, f'kūp p_ob'rātj, f'kūp p_o'mela, 'n_or nak'lāčj, 'vūn
s'puca.

2.5 Predlog, členek, veznik in medmet so kot v knjižnem jeziku. Posplošene in stalne so le
velelnice za velevanje živalim, za pozdrave ipd.: 'x_op, 'dūp, 'je:; 'bo:u_k'da:j, 'd_ober 'de:n, 'd_ober
ve'č_er, 'lexk_o 'no:u_č, s'rečno, z'bo:u_gon.

Mihaela Koletnik

UDK 811.163.6'282.3(497.4 Črešnjevcj)

SUMMARY

THE PHONETIC AND ORTHOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF THE
LOCAL SPEECH OF ČREŠNJEVCJ

The local speech of Črešnjevcj belongs to the Eastern Slovenske Gorice dialect, and with it to the Panonic group of dialects. It has no tonemic stress, but it has preserved the old quantitative opposition between long circumflexed and acute vowels.

The vowel system of the Črešnjevcj speech contains the long stressed *i*, *ū*; *u*; *e*; *o*; *e*:*i*, *o*:*u*, *a*; the short stressed *i*, *ū*, *u*, *e*, *o*, *e*, *ā*, and unstressed vowels. Vowel reduction is minimal, most frequently in the vicinity of sonorants.

The consonant system contains the sonorants *l*, *m*, *r*, *n*, *j*, *ǰ*, *v* (with the allophones *f*, *u*) and the obstruents *p*, *t*, *k*, *s*, *š*, *b*, *d*, *g*, *z*, *ž*, *č*, *f*, *c*, *x*. It differs from that of the standard language only in individual developments: *l* > *l*, *-l* > *-u*/*-ja* in stressed syllables, otherwise into > *-a*; *-m* > *-n*;

n' > *n*/*j*; *v* is [v] in front of a voiceless nezvočnik, while in word final position it is [f]; rhinism; the complexes *črē-* and *žrē-*; *ū*, *ā* > *k*/*l*, *g*/*t*; *dn* > *gn*; *šē* > *š*; *sk* > *šk-*.

Neutral gender nouns preserve their gender and paradigm only in the plural; in the dual and plural they adopt either masculin or feminin forms. Uncountable nouns preserve the neutral gender. The dative and locative cases in the singular of masculin nouns end in *ǰ*, the dative and instrumental in the singular for all genders end in *-oma*, and the instrumental in the singular of feminin gender ends in *-oj*. In the adjective, the definite form prevails also in indefinite meanings. There is no past perfect tense and no participial clauses. The first person dual suffix is *-ma*; formerly suffixless verbs get suffixes.